

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת שבועות - דף יט

!!! לזכות הצלתו של החיל החטוף נלעד בן אביבה שליט !!!

עיונים על הדף

האם מותר/ראוי להחליף שם החכם?

במחלוקת ר"א ור"ע במשנה בדיעה על טומאת שרץ ולא על מקדש, נחלקו חזקיה ור"ח האם יש ביניהם נפק"מ להלכה או משמעות הדרשות בפסוק בלבד. ואמרו בגמ' שאף רב ששת סבר שאין ביניהם מחלוקת להלכה אלא רק משמעות דורשים. והראיה שכאשר רב ששת אמר את ההלכה של המשנה, פעמים החליף בשמות התנאים. וביאר רש"י ("ד"ה דרב ששת) שלא הקפיד בכך כיון שאין ביניהם חיוב או פטור.

במצפה איתן הביא שהקשה לו חכם אחד, איך החליף רב ששת בדברים התנאים הרי יש בדבר איסור. והמקור של האיסור, בדברי הספרי בפרשת שופטים (פסקה מה) "מנין לחליף דברי ר' אליעזר בדברי ר' יהושע ודברי ר' יהושע בדברי ר' אליעזר לומר על טהור טמא ועל טמא טהור שהוא עובר בלא תעשה ת"ל ולא תסיג גבול רעך".

וביאר המצפה איתן (ובדאי שהמקדק בדברי רש"י ימצא שקושיא זו בא רש"י ליישב), שמדוקדק בדברי הספרי שדווקא אם מחליף באופן שיש נפק"מ להלכה, אבל אם אין נפק"מ להלכה אין איסור. וראיה שהספרי האריך לומר "על טהור טמא ועל טמא טהור" מדוע לא אמרו בקצרה מנין לחליף דברי ר"א ור"י עובר בלאו, מבואר שעוברים בלאו רק כאשר יש נפק"מ להלכה ולא באופן שהחליף את השמות.

ביאר התורה תמימה (דברים טי אות ל) את הקשר בין החלפת שמות החכמים לבין הנושא של השגת גבול, היות ולכל תנא אא"כ נקבע מקום בהגדרת ההלכה ובכללי הפסק יש מקום לחי מה אמר מה, כמו שמצאנו במחלוקת ב"ש וב"ה הלכה כדברי ב"ה וכו', א"כ המשנה ומחליף בשמות הוא משיג גבול אשר גבול ראשונים.

והביא התורה תמימה מדברי הירושלמי בשבת (א, ב) שמבואר שצריך לאמר דבר בשם אומרו והזהיר בכך נקרא "איש אמונים" ואמרו שם בירושלמי כיון שהיה רב ששת סגי נהור אף כשאמר דבר בשם אומרו יתכן ולא זיהה את הקול ולא דקדק בדבר. והוכיח התורה תמימה בריש דבריו שדעת הירושלמי שיש חיוב לומר דבר בשם אומרו בכל אופן, וא"כ הוקשה לו דעת רש"י לפנינו שמבואר שרק באופן שיש שינוי בהלכה יש איסור כנ"ל.

וביאר שלעולם ראוי לדקדק בדבר אף אם אין שינוי הלכתי כיון שיש מעלה של "איש אמונים" אבל איסור אין בדבר אא"כ יש בכך שינוי להלכה.

בספר חסידים (תקפ"ג) הביא את הדבר בתורת נפק"מ להלכה, אמר אדם לבנו לפני מותו שיש בשרותו ביאור לספר כל שהוא וכו' אבל לא הוא כתב אלא חכם אחד, אבל רצה האב שיפרסם הבן לאחר מותו לכיכול הוא כתב את הפירוש והביאור. אסור לבן לפרסם את הדבר בשם אביו לאחר מותו כביכול האב כתב את הדבר, וזה מחמת האיסור המבואר בדברי הספרי, וז"ל הספר חסידים "לא יחטא האדם לאחר מות האדם בשביל אבותיו אם יודע שאביו לא עשה פירוש של אותו ספר ואביו צוה לו תכתוב שמי עליהם שאני עשיתי אלה הפירושים וכבר אמר לו בחייו אותם פלוני עשה אותם ואני רוצה שתכתוב שמי עליהם כדי שיאמרו עלי ז"ל לא יכתוב הבן אלא שם פלוני רצה שעשה אותם וכן דורש בספרי לא תשיג גבול רעך ואשר גבול ראשונים שלא יחס דברי ר' אליעזר לר' יהושע ומה שאמר ר' יהושע לר' אליעזר ואם אמר דברי ראובן בשם שמעון או שלא אמר בשם אמרו הכל בספר הכבוד".

עד עתה לנו שורש האיסור מחמת לא תשיג גבול כמבואר לעיל, עתה יש לדון שרוצה החכם לומר הלכה בשם מאן דהוא, לא להחליף שמות החכמים אלא להחזיק הלכה ולייחסה בשם משהו למרות שלא אמר את הדבר.

הגמ' בעירובין (ג, ב) מספרת, רבה ורב יוסף הלכו בדרך, רבה היה מעוניין לקנות מקום שבתה ע"י אמירה במקום מסוים. ואמר את זה לרב יוסף. ורב יוסף אמר לו שהוא לא מכיר את המקום שסיים. אמר לו רבה אתה יכול לסמוך עלי, שהרי למדנו שרבי יוסי אומר שאם אינו מכיר יכול לסמוך על חבירו שמכיר ועו"ז לקנות את מקום השביתה. ואומרת הגמ', משנה זו לא רבי יוסי אמרה. אלא רבה שינה בדיבורו כדי שרב יוסף יקבל ממנו, כי בכל מקום נפסקת ההלכה כדעת רבי יוסי שנימוקו עימו.

וכאן השאלה מתעוררת, וכי יעלה על הדעת שרבה שינה בדיבורו? או שנסיק מכאן להלכה שמותר לשנות בדיבורו מעבר למה שכתוב בגמ' לפינוני, או מפני דרכי שלום שציינו הראשונים.

בשאלה הזו דנו הרבה בשו"ת ובפוסקים נראה מקום ונביא בקצרה. שו"ת רב פעלים (ח"מ, ג, א) חיד"א ביוסף אומץ. מג"א (ב, קט, ו) ושם בפרמ"ג.

כתב המ"א, שמותר לשנות בדיבורו ולומר את הדין בשם אדם גדול כדי שיקבלו ממנו. והקשה שהרי מבואר במסכת כלה שהאומר דבר מחכם שלא אמר כן, גורם לשכינה שתסתלק מישראל.

והובאו ע"ז ג' תירוצים. א. הנידון של המשנה בחסכת כלה שאפשר ויקבלו ממנו אף שלא יתלה באדם גדול. א"כ מדוע לשנות בדיבורו. ב. אם שמע בשם פלוני, אסור לשנות. ואם שמע בסתם, מותר לשנות ולתלות באדם גדול. ג. את סברת

עצמו אסור לתלות באדם גדול.

בהג' מסורת הש"ס (עירובין נא אות ג) הקשה מדוע הגמ' אומרת שהמשנה הזו לא רבי יוסי אמרה. ולכן צריכים לומר שרבה שינה בדיבורו. בתוספתא בפ"ג להדיא מבואר שרבי יוסי אמרה.

וביד דוד (ציצעיהם) תירץ שרבה ידע שבתוספתא נשנית משנה זו בשם רבי יוסי. אולם סבר שעיקר הגירסה היא שמשנה זו בסתמא. א"כ לפי דעתו הוא שינה בדיבורו, כדי שרב יוסף יקבל ממנו. א"כ נמצאנו למדים לפי דברי היד זוד, שכל הנידון לא היה האם מותר לשנות בדיבורו. אלא כאשר העולם מחזיקים דבר פלוני שכן הוא. והאומר אותו שלא כך הדבר. האם מותר לו לשנות מדעתו לצורך.

לאחר שנאחזו את דברי המג"א להלכה שהקל בעניין לפי ההלכות המוגדרות שניתן לחזק דבר הלכה ולאמרו בשם אדם גדול למרות שלא אמרו וכו', אבל למד הרש"ש (נהרד"ק פט) בדברי הרמב"ם כל הנידון הנזכר יהיה לומר בשם חכם שיש לו רשות לומר הלכה ולברר דין, אבל כאשר רוצה לומר בנבואה כך קיבלתי חפי השכינה ע"ז יש איסור בתורה "לא בשמיים היא" נביא לא יקבל הלכה משמיים, א"כ לפי הבנתו של הרש"ש ברמב"ם האיסור של נבואת שקר אינו רק מי שאומר הלכה בשם ע"ז, אלא אף מי שאומר הלכה בשם נבואת אמת הרי הוא בכלל נביא שקר.

אמנם הרש"ש עצמו מסתייג מהדברים ורצה לבאר שדווקא אם בא לחדש מצווה שלמה מוגדר נביא שקר, אבל אם מתייחס לחלק מהמצווה לא יתחייב מיתה. וסיים דבריו בקצרה שתלוי בנידון האם משיגים בבת קול.

התבאר במשנה לדעת ר"א בהעלם טומאה חייב על העלם שרץ ולא על העלם מקדש, **ולדעת ר"ע** חייב על העלם טומאה ולא על העלם מקדש, **ותמנה הגמ'** מה ההבדל ביניהם. **ביאר חזקיה** "שרץ" ו"נבילה", **לדעת ר"א** מתחייב רק כאשר יודע אם נטמא מנבילה או שרץ, **לדעת ר"ע** אין צריך ידיעה כמה נטמא, אלא מתחייב על ידיעה שהוא טמא. **וכן אמר עולא** שזה ההבדל בין ר"א לר"ע, **ששאל עולא** סתירה בדברי ר"א, שכפי המבואר במשנה "בכל דבר טמא" **בנוסף** נאמר "או בנבלת שרץ טמא, למדנו שצריך ידיעה כמה נטמא. **ויבאר עולא**, אשר חטא מתקיים, שהרי יודע שחטא. **אבל לגבי טומאה** היות ואמרה תורה "לדעת ר"א צריך שבוודאי חייב חטאת ואינו יודע על איזה איסור עבר הוא חייב. **ואמר לו רבי יהושע** הרי אמרה תורה "או הודע אליו חטאתו אשר חטא ב"ה" שצריך לדעת מה חטא. **וביאר עולא**, אשר חטא מתקיים, שהרי יודע שחטא. **אבל לגבי טומאה** היות ואמרה תורה "לדעת ר"ע על אף שאינו צריך לדעת כמה נטמא, **נכתב** בתורה "שרץ" היות ובין כך נכתב "בהמה" ו"חיה" **לדרשות של רבי** לגבי אוכל קודש בטומאתו, **וכדברי רבי ישמעאל** שהתורה חזרה ושינתה פרשה שנתחדש בה דבר.

לדעת רבי אליעזר לומדים מהמילה "בה", מתעסק פטור (רבי יהושע למד מ"ה" כ"ל שצריך לדעת כמה חטא).

לדעת ר"ח כל מה שנחלקו ר"א ור"ע במשנה הוא במשמעות דורשים. **וכן אמר רב ששת**, ופעמים שהחליף רב ששת בשמות התנאים במשנה.

שאל רבא את ר"ג, נעלמו ממנו "טומאה" ו"מקדש". **אם תאמר** העלם טומאה בידו, חייב והרי העלם מקדש בידו וצריך לפוטרו. **אמר רב אשי** נבדוק כמה פרש, אם מהטומאה או מהמקדש. **חזר רבינא** שאין הבדל שהרי תמיד פרש מחמת שני הדברים, אם מחמת טומאה הרי פרש מהמקדש, ואם מחמת מקדש הרי פרש מחמת טומאתו אלא אין ההבדל ותמיד בשללם לו זזה, פטור.

ב' שביעיים שהאחד **טהור** והשני **טמא**, הלך אדם באחד מהם **ולא נכנס למקדש**, ואח"כ הלך בשביל השני ונכנס למקדש, חייב. **אם הלך בשביל הראשון ונכנס למקדש**, והרי היה ספק טמא, ועשה סדר טהרותו בהזאה וטבילה, **הלך בשביל השני ונכנס למקדש**, חייב קרבן או מחמת שביל א' או מחמת ב'. **ולדעת ר"ש** פטור כיון שאין כאן ידיעת טומאה ודאית. **לדעת רבי שמעון בן יהודה לדעת ר"ש** פטור בכל אופן אף במקרה הראשון. **והדבר תמוה** שהרי כמה נפטר הוא טמא, **ביאר רבא** שמדובר שהלך בראשון, ואח"כ שהלך בשני שכח שהלך בראשון, **ולדעת רבנן** מקצת ידיעה מוגדרת לידיעה שלמה ולכך חייב קרבן. **לדעת רבי שמעון בן יהודה**, לא מוגדר כידעה שלמה.

כאמור **לדעת רבנן** באופן שהלך בשביל א' ונטהר מספק, וחזר והלך בשביל ב' חייב קרבן, **ותמוה** שהרי יש כאן ספק ידיעה. **לדעת ר"ח**, ספק ידיעה הרי היא כידעה. **לדעת ר"ל**, זה שנתן רבי ישמעאל שמחייב קרבן אף בלא ידיעה בתחילה. **מבואר בבביתא**, **לדעת ר"ל** יש חיוב אשם תלוי על כל מעשה חטא בספק כמו על זדון, לכך מי שאכל ספק חלב ונודע לו שאכל ספק חלב, ושוב אכל ספק חלב, מביא קרבן על כל אכילה ואכילה. **לדעת רבי שמעון בן יהודה ורבי אליעזר ברבי שמעון בשם ר"ש**, חיובו רק קרבן אחד על הכל שאמרה תורה "על שגנתו אשר שגג" שייך ריבוי קרבנות בשגגות, ולא באשם תלוי. **אמר ר"ל** כאן למדנו בדברי רבי שידועת חטא בספק מתחלקת לחיוב כמה חטאות, כלומר אם לבסוף נודע לו שאכל בודאי חלב, אף שבאמצע היה לו ידיעת ספק יתחייב על כל אחת ואחת. **לדעת ר"ח** כשם שידועה היא מחייבת ומחלקת לחטאות, כך ידיעה מספק מתחלקת לגבי חיוב אשם.

היינו שלא נחלקו **בדברי רבי בון הברייתא כאמור**, אלא באופן שהיה לו ידיעה מסופקת ואח"כ נודע לו בודאי. **לדעת ר"ח** הידיעה מחייבת אשם, אבל לגבי חטאת אין הידיעה המסופקת נחשבת. **ולר"ל** בכל התורה לא עשו ספק ידיעה כיון שנאמר "או הודע מבארת הגמ', **לדעת ר"ח** כפי התורה לא עשו ספק ידיעה לידיעה כיון שנאמר "או הודע אליו", **אבל** לגבי טומאת מקדש וקודשיו ספק ידיעה הוא כידעה משום שהדבר נלמד מדקדוק של "ונעלם". **ולדעת ר"ל** שהעמיד כשיטת רבי ישמעאל (ולא העמיד חז"ל שסבר שידועת ספק נחשבת לידיעה) כדי לחדש בשמו שסבר שלא צריך ידיעה בתחילה, **ואמנם** אין לו פסוק לרבות ידיעה, **אבל היה צד לומר** שקיבל במסורת שצריך שתהא ידיעה, קמ"ל שלדעת רבי ישמעאל אין צורך בידיעה בתחילה.

הדרן עלך ידעות הטומאה